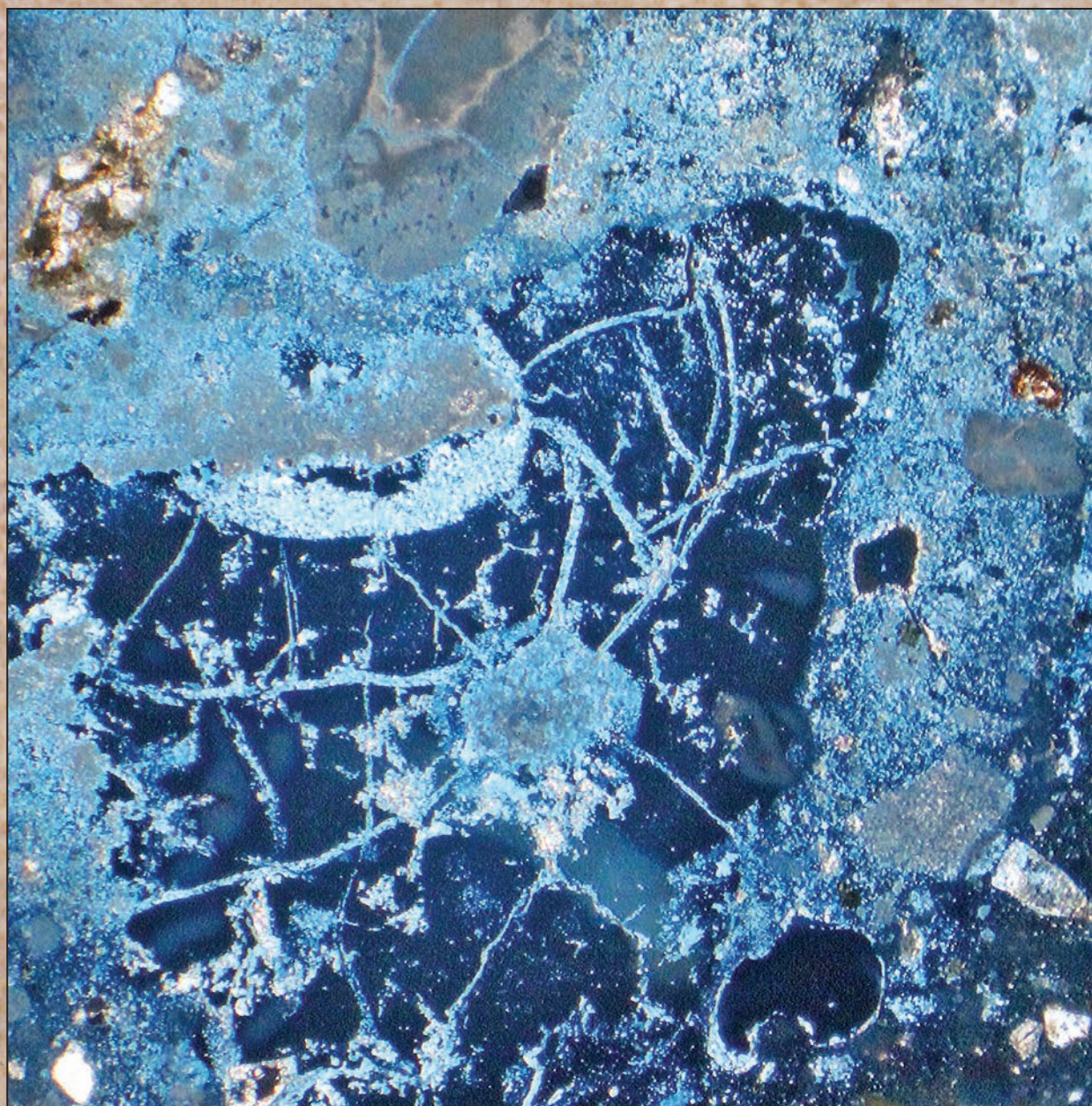


ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 32, 2022, 4





ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranee
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 32, 2022, 4

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 32, leto 2022, številka 4

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralic (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlovič (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premović (ME), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Boštjan Udovič, Gorazd Bajc

**Gostujoča urednika/Editori ospiti/
Guest Editors:**

Borut Klabjan, Oskar Opassi

Prevajalka/Traduttrice/Translator:

Petra Berlot (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*® / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*®

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 15. 12. 2022.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Mestna občina Koper

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base* / *Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / *Quest'opera è distribuita con Licenza* / *This work is licensed under a* Creative Commons BY-NC 4.0.



Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zdjp.si/it/>.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website <https://zdjp.si/en/>.



VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Anthony J. Baragona, Katharina Zanier, Dita Franková, Marta Anghelone & Johannes Weber: Archaeometric Analysis of Mortars from the Roman Villa Rustica at Školarice (Slovenia) 499
Analisi archeometrica di malte dalla Villa rustica romana di Školarice (Slovenia)
Arheometrična analiza malt z rimske Vile rustike na Školaricah (Slovenija)

Francesco Toncich: Inside and Outside the Habsburg Public Health System. Managing Complexity Within the Austrian Littoral (1849–1880s) 523
Dentro e fuori il sistema sanitario pubblico asburgico. Gestire la complessità nel Litorale austriaco (1849–1880)
Vključenost in izključenost iz habsburškega javnega zdravstvenega sistema. Upravljanje kompleksnosti v Avstrijskem Primorju (1849–1880)

Jelena Rafailović: Comparison of Social Insurance Legislation of The Austro-Hungarian Monarchy and The Kingdom of Yugoslavia – Legal Inheritance 535
Confronto tra la legislazione delle assicurazioni sociali della Monarchia Austro-Ungarica e del Regno di Jugoslavia – eredità legale
Primerjava zakonodaje o socialnem zavarovanju Avstro-ogrške monarhije in Kraljevine Jugoslavije – pravno nasledstvo

Urška Bratož: »Kruha in dela«: o reševanju socialnih vprašanj v Istri in Trstu 19. stoletja 547
»Pane e lavoro«: sull'assistenza sociale istriana e triestina dell' ottocento
»Bread and Work«: Addressing Welfare Issues in 19th-Century Istria and Trieste

Nancy Wingfield: A Habsburg Legacy: Sex and Social Politics in Venezia Giulia and Slovenia between the World Wars 559
Un'eredità asburgica: sesso e politiche sociali nella Venezia Giulia e in Slovenia tra le due guerre mondiali
Habsburška dediščina: spolnost in socialne politike v Julijski krajini in Sloveniji med svetovnimi vojnami

Erica Mezzoli: Safe Waters. Austrian Seafarers Between Charity and Welfare, ca. 1850–1920 571
Acque sicure. I marittimi austriaci tra carità e previdenza sociale, c. 1850–1920
Varne vode. Avstrijski pomorščaki med dobrodelnostjo in socialno zaščito, okoli 1850–1920

Maura Hametz: Anxious »Italians«: Security and Welfare in The Upper Adriatic, 1918–1924 591
Gli »Italiani« in ansia: sicurezza e previdenza sociale nell'Alto Adriatico, 1918–1924
Anksiozni »Italijani«: varnost in blaginja v Zgornjem Jadranu, 1918–1924

Gašper Mithans: Youth Labour Brigades in Yugoslavia and Representations of Volunteerism: A Study of Participation in Restored Federal Labour Actions by The People's Youth in the District of Koper 603
Brigate di lavoro giovanile in Jugoslavia e rappresentanze del volontariato: uno studio della partecipazione dell'organizzazione giovanile nel distretto di Capodistria a rinnovate azioni di lavoro federale
Mladinske delovne akcije v Jugoslaviji in reprezentacije prostovoljstva: študija sodelovanja koprškega okraja ljudske mladine na obnovljenih zveznih delovnih akcijah

Oskar Opassi: Newspaper Coverage and some Aspects of Policy in Border Trade Union Struggles: Comparing the 1968 General Strike in Trieste and the 1970 Work Stoppage in Port of Koper 619
Copertura giornalistica ed alcuni aspetti politici nelle lotte sindacali di confine: confronto tra lo sciopero generale del 1968 a Trieste e l'interruzione dei lavori nel Porto di Capodistria nel 1970
Časopisno poročanje in nekateri politični dejavniki v obmejnih sindikalnih borbah: primerjava splošne stavke v Trstu leta 1968 in prekinitve dela v Luki Koper leta 1970

Andrej Naterer & Nirha Efendić:
 Mapiranje in analiza tematskega polja zgodovine v štirih znanstvenih revijah med leti 2009 in 2021 s poudarkom na povezanosti z antropologijo 635
Mappatura e analisi dei campi tematici di storia in quattro riviste scientifiche nel periodo 2009–2021 con particolare riferimento all'antropologia
Mapping and Analysis of the Overlap between History and Anthropology in Four Scholarly Journals between 2009 and 2021

IN MEMORIAM

Andrej Studen (1963–2022)
(Andrej Hozjan) 655

OCENE/RECENSIONI/REVIEWS

Massimiliano Afiero: The 29th Waffen-SS Grenadier Division 'Italienische Nr. 1' and Italians in other Units of the Waffen-SS: An Illustrated History
(Klemen Kocjančič) 657

Kazalo k slikam na ovitku 660
Indice delle foto di copertina 660
Index to images on the cover 660

**OCENE
RECENSIONI
REVIEWS**

Massimiliano Afiero:
THE 29TH WAFEN-SS GRENADIER DIVISION,
ITALIENISCHE NR. 1' AND ITALIANS IN
OTHER UNITS OF THE WAFEN-SS:
AN ILLUSTRATED HISTORY.
Atglen, PA, Schiffer Military, 2022, 128 str.

Ameriška založba Schiffer Publishing je v okviru svoje zbirke Ilustrirana zgodovina (*An Illustrated History*) izdala delo italijanskega avtorja Massimiliana Afiera, ki je poznan po številnih publikacij, primarno glede nemških enot iz časa druge svetovne vojne. Predhodno je bila dotična publikacija izvirno objavljena v italijanščini (*Italiani nella Waffen-SS*) leta 2019.

Po kratkem enostranskem uvodu avtorja sledi prvo poglavje glede splošne zgodovine italijanskih prostovoljcev v Waffen-SS. Italijanski fašisti, predvsem iz vrst dotedanje milice (*Milizia*), so pričeli vstopati v vrste paravojaške organizacije Waffen-SS po italijanski okupaciji septembra 1943, čeprav so prvi italijanski prostovoljci poskušali pristopiti že konec julija istega leta. Po kapitulaciji se je nekaj sto Italijanov prostovoljno pridružilo nemškim enotam, vključno z Waffen-SS, kjer so sprva bili vozniki in mehaniki za italijanska vozila, ki so jih nemške sile zaplenile, nato pa so tudi prestopili v bojne enote. Prav tako so italijanski vojaki vstopali v enote Waffen-SS izven italijanskega škorja, kot na Hrvaškem, v Franciji itn.

V drugem poglavju se avtor posveti italijanskim prostovoljcem v 1. esesovski tankovski (grenadirski) diviziji LSSAH. Slednja je bila po bitki pri Kursku poslana v severno Italijo (logistični del je ostal na avstrijski strani meje), kamor je prispela avgusta 1943. Tu je divizija prejela nove tanke, oborožitev in podporna vozila, saj je vsa vozila (kolikor niso bila uničena med samo bitko) pustila na vzhodni fronti. Hkrati so se pričeli pripravljati na morebitno zasedbo italijanskih vojaških položajev in razorožitev italijanskih enot, kar se je dejansko zgodilo neposredno po razglasitvi kapitulacije. V prvih treh dneh je tako divizija zajela več kot 68 tisoč Italijanov, več kot 38 tisoč pušk, 428 mitraljezov, 391 letal, 10 topov in havbic, 49 protiletalskih topov, 46 protitankovskih topov, 27 tankov in 270 minometov. Istočasno so v vrste sprejeli kot prostovoljne delavce skoraj tristo Italijanov.

Tretje poglavje je namenjeno prvi italijanski enoti Waffen-SS. 24. septembra 1943 je esesovski državni vodja Heinrich Himmler ukazov ustanovitve italijanske oborožene formacije (pozneje poi-

menovana kot legija), ki je bila sprva le »priključena«¹ Waffen-SS. Iz vrst črnosrajčnikov so pričeli ustvarjati tudi enote *Waffen Miliz*, ki so predstavljale oboroženo silo italijanske esesovske legije; urjenje in oblikovanje enot je bilo izvedeno v Nemčiji in na Poljskem. Do konca leta 1943 je tako v Waffen-SS pristopilo že okoli 15 tisoč Italijanov, pri čemer so nekatere črnosrajčniške enote v celoti prestopile na stran Waffen-SS. *Waffen Miliz* je bila tako ob novembra 1943, ko je bila poslana nazaj v Italijo, sestavljena iz dvanajstih bataljonov, medtem ko je bil oblikovan še trinajsti delovni bataljon, iz prostovoljcev nezmožnih za boj. Bataljoni so bili sprva poslani v dolino reke Pad, kjer so bili namenjeni za protipartizanski boj. V začetku leta 1944 se je pričelo preoblikovanje in popolnjevanje *Waffen Miliz*, tako da so februarja 1944 ustanovili 1. jurišno brigado italijanske prostovoljne legije (*1. Sturmbrigade der italienische Freiwilligen Legionen*), pri čemer so pripadniki brigade nosili mešanico italijanskih in nemških uniform (redne kopenske vojske), brez kakršnih oznak Waffen-SS (razen seveda nemškega osebja).

Naslednje poglavje govori o uporabi italijanskih esesovskih enot v boju proti zavezniški invaziji pri Anziu in Nettuni konec januarja 1944. Tu so se številni italijanski prostovoljci izkazali v bojih z ameriškimi in britanskimi enotami, tako da so bili tudi prejeti nemška odlikovanja. A nemške enote niso mogli zavrniti zavezniške invazije, tako da se je oblikovala fronta na jugu italijanskega škorja.

Peto poglavje je nato posvečeno udeležbi italijanskih esesovskih enot na novovzpostavljeni italijanski fronti, natančneje delovanju 2. bataljona 1. polka italijanskih esesovskih enot. Naslednje poglavje nato sledi oblikovanju Italijanskih oboroženih enot SS (*Unità Armate Italiane delle SS*), ki so nastale s preoblikovanju italijanskih prostovoljnih legij, pri čemer je osnovo predstavljala brigada z dvema polkoma (vsak z dvema bataljonoma). Brigada je bila sprva poslana v deželo Piemont, kjer se je borila proti lokalnim partizanom.

V sedmem poglavju avtor piše o preoblikovanju brigade v 29. divizijo Waffen-SS, kar se je zgodilo februarja 1945. Divizija je nato nadaljevala boj proti italijanskim partizanom, dokler ni aprila 1945 prvič vstopila v boj proti ameriškimi enotami. Večina divizije se je konec aprila 1945 predala anglo-ameriškimi enotami na italijanskem ozemlju.

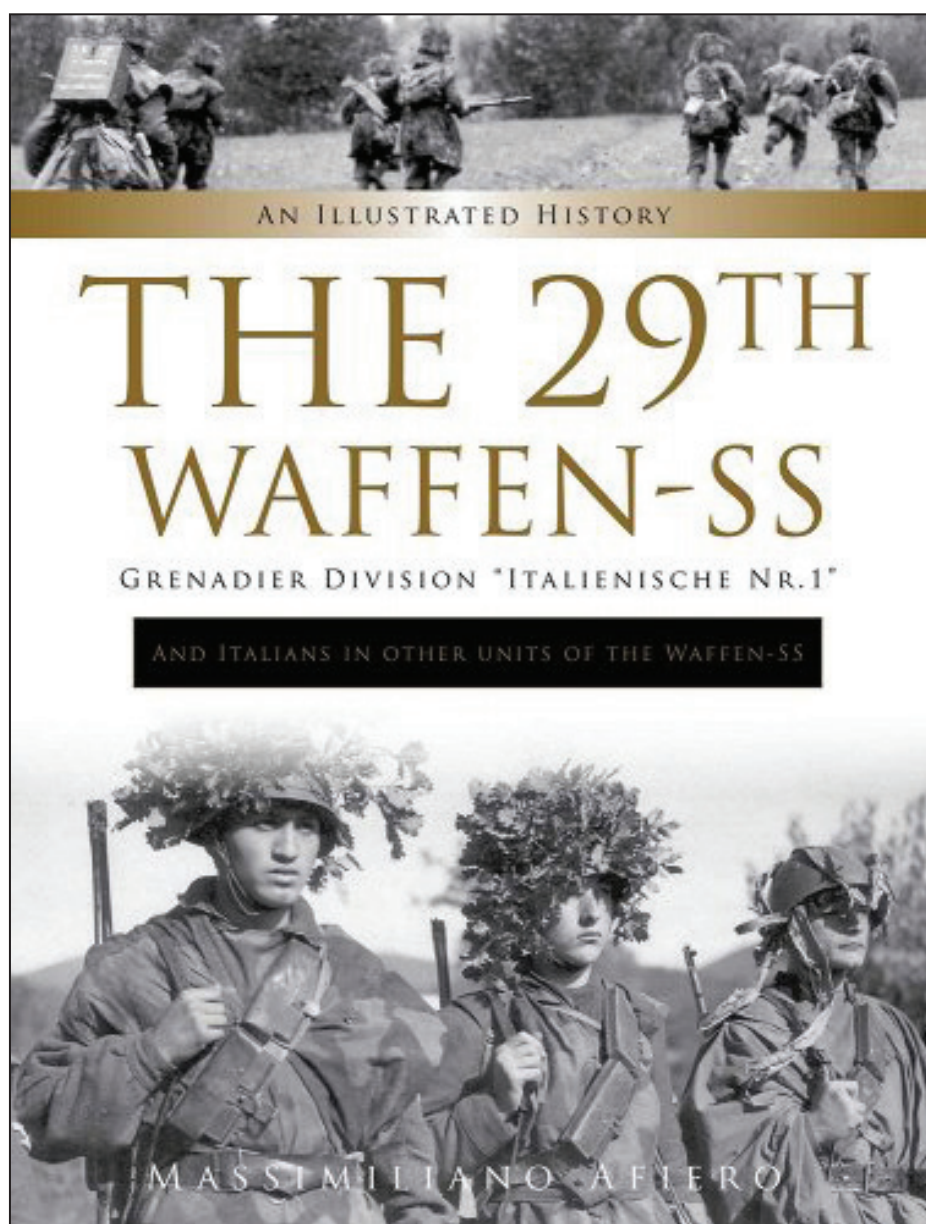
Osmo poglavje je še najbolj zanimivo za slovenske bralce, saj je namenjeno kraškimi lovci. Po italijanski kapitulaciji so prvi Italijani vstopili v vrste bataljona kraških lovcev kot pomožno osebje (vozniki, vodiči, prevajalci), nato pa so poleti 1944 pričeli tudi rekrutirati Italijane (vključno z vsemi drugimi narodnostmi operacijske cone Jadranskega primorja) za bojne enote. V začetku leta

145 so tako Italijani predstavljali tretjo največjo narodnostno skupino med kraškimi lovci (za Nemci in folksdojčerji). Kraški lovci so se ob koncu vojne uspeli umakniti v Avstrijo, kjer so se predali zavezniškim enotam.

Naslednje poglavje se ukvarja z esesovskim policijskim polkom Bozen (*SS-Polizei-Regiment Bozen*), ki ni bila formacija Waffen-SS, ampak nemške redarstvene policije. Polk je bil ustanovljen oktobra 1943 z rekrutacijo Južnih Tirolcev, italijanskih državljanov nemške narodnosti. Sprva so polk uporabili za boj proti italijanskim partizanom, dokler ga niso marca 1945 poslali na Madžarsko, kjer so polk integrirali v 31. esesovsko

divizijo. Na vzhodni fronti so se Južni Tirolci borili do konca vojne.

Deseto poglavje sledi življenjski zgodbi dveh bratov (Giorgio in Guido Gardini), ki sta bila sprva pripadnika Republikanske narodne garde (*Guardia Nazionale Repubblicana*), nato pa sta prestopila v Waffen-SS, kjer sta postala častnika. Oba sta preživela vojno, a sta bila po vojni za več let zaprta v Italiji. Tudi naslednje poglavje spremlja življenjsko zgodbo italijanskega esesovskega častnika Pia Filippini-Ronconija, mogoče enega najbolj znanih italijanskih esesovskih častnikov. Poglavje je zapisano kot povzetek intervjuja z njim, ki je bil opravljen leta 2005. V na-



slednjih šestih poglavjih so nato predstavljeni še drugi italijanski pripadniki Waffen-SS, pri čemer sta zadnja dva predstavljena služila v 4. esesovski policijski diviziji, ki se je borila v Grčiji.

Kot že razkriva sam podnaslov, je knjiga primarno sestavljena iz množice medvojnih fotografij, ki ilustrirajo relativno kratke zapise o delovanju posameznih enot; npr. poglavje o kraških lovcih je dolgo le štiri strani. Prav tako celotno besedilo nekritično govori o enotah in pripadnikih Waffen-SS. Če se ponovno vrnemo h kraškim lovcev, avtor tako piše, da so bili »vpleteni v protipartizanske operacije, z odličnimi rezultati« (*engaged in antipartisan operations, with excellent results*), pri čemer navaja, da so se borili (le) na območju Furlanije. Nič o bojih na slovenskih tleh, nič o

vojnih zločinih, storjenih s strani kraških lovcev. Na koncu pa doda tudi trditev, da so bili po vojni mnogi Italijani, ki so se želeli vrniti domov na »ozemlja, okupiranih s strani komunističnih partizanov« ubiti in vrženi v fojbe ali usmrčeni s strani improviziranih ljudskih tribunalov.

Na splošno lahko rečemo, da je besedilo napisano zelo površno in pristransko, kot tudi da v veliki meri ne prinaša nobenih novih dognanj (razen določenih poglavij o posameznikih). Fotografski material je deloma že poznan strokovnjakom s tega področja, a vseeno se najdejo vmes tudi kakšne predhodno neobjavljene fotografije.

Klemen Kocjančič

KAZALO K SLIKAM NA OVITKU

SLIKA NA NASLOVNICI: *Školarice, petrografski posnetek* (Universität für angewandte Kunst Wien, Institut für Konservierung und Restaurierung).

Slika 1: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (J. Jeraša, Arhej d. o. o.).

Slika 2: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (Arhej d. o. o.).

Slika 3: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (Arhej d. o. o.).

Slika 4: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (Arhej d. o. o.).

Slika 5: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (J. Jeraša, Arhej d. o. o.).

Slika 6: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (Arhej d. o. o.).

Slika 7: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (Arhej d. o. o.).

Slika 8: *Školarice: Rimska vila, izkopavanja 2002* (Arhej d. o. o.).

INDEX TO IMAGES ON THE COVER

FRONT COVER: *Školarice Petrographic Image* (University of Applied Arts Vienna, Institute of Conservation).

Figure 1: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (J. Jeraša, Arhej d. o. o.).

Figure 2: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (Arhej d. o. o.).

Figure 3: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (Arhej d. o. o.).

Figure 4: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (Arhej d. o. o.).

Figure 5: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (J. Jeraša, Arhej d. o. o.).

Figure 6: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (Arhej d. o. o.).

Figure 7: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (Arhej d. o. o.).

Figure 8: *Školarice: Roman villa, 2002 excavations* (Arhej d. o. o.).